

A svéd középiskolák szervezete és élete.
(Tanulmányi évem tapasztalataiból.)*

Amikor a múlt év őszén először sétáltam végig Uppsala híres főutcáján, a Drottning gatanon, feltűnt, hogy az utca közönsége szinte kizárólag diák. Fehérsapkás egyetemi hallgatók, gimnázisták és kisiskolások sűrű csoportokban sétáltak fel s alá, s a máskor oly hallgatag, zárkózott svéd utca fiatalos kacagással, jókedvvel telt meg. Persze svéd jókedvvel és svéd kacagással, amelyről tudnunk kell, hogy igen-igen diszkrét, letompított még az ifjúság saját külön társadalmában is. Délután három óra körül járt az idő; megtudtam, hogy ez az uppsalai diákok „délelőtti“ korzója. Ilyenkor felélénkülnek a csendes utcák ebben az ősi városban, mely egykor az ország fővárosa volt, ma pedig — mint legrégebb egyetemi város — központja, irányítója a svéd tudományos életnek. 450 éves egyetemére évente 3000—4000 diák tódul Svédország minden vidékéről. S mint ez ősi egyetemi városokban szokásos, az egyetemi élet mellett virágzó iskolai élet fejlődött ki évszázadok folyamán. Szinte valamennyi iskola-típust megtaláltam itt. Van három teljes középiskolája gimnáziummal, tanítóképző szemináriuma, egész sereg szakiskolája, háztartási iskolája, több modern berendezésű népiskolája, felső népiskolája stb. Ez alkalommal a svéd középiskolákról akarok beszámolni.

Az említett három gimnázium közül az első állami fiú-, a második magán-leány-, a harmadik magán közös gimnázium. Gimnáziumot mondtam, bár ez az elnevezés itt nem helyes. — „Gimnázium“ csak egy tagozata az ú. n. „*felsőbb tanintézetnek*“, mely körülbelül megfelel a mi középiskoláinknak, azzal a különbséggel, hogy azt a munkát végzi el, melyet nálunk a négy elemi és nyolc gimnázium teljesít. Az ilyen „*felsőbb tanintézet*“, azaz a svéd középiskola három tagozatból áll:

1. Hároméves előkészítő tanfolyamból. Ez megfelel a mi elemi iskolánk alsó osztályainak.

2. Hatosztályú reál- vagy középiskolából (nevezik *mellan skole*-nak [= Mittelschule] is). Ezt a tagozatot kiegészíti mintegy a VII. és VIII. reálosztály. Eredetileg oly leánynövendékek számára létesült, akik nem óhajtanak gimnáziumba lépni. Az említett osztályok közül a VII.-et mégis minden leánynövendék köteles elvégezni; mielőtt a gimnáziumba lépne, mégpedig egyes-egyedül azért, hogy ebben az évben háztartási, gyakorlati ismereteket szerezzen. A lányok tanulmányi ideje ennél fogva egy évvel hosszabb a fiúkénál.

3. Háromosztályú gimnáziumból, mely a legtöbb modern iskolában trifurkációs. Kisebb eltérésekkel találkozhatunk, ne-

* Svéd ösztöndíjjal, melyét a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztérium tanulmányi segéllyel kiegészíteni kegyes volt; az elmúlt 1926—27. tanévet Svédországban töltöttem.

vezetesen némely állami iskolában ötosztályú a reáliskola és négyosztályú a gimnázium stb.

Az uppsalai gimnáziumok közül a közös magángimnázium keltette fel leginkább érdeklődésemet. Először mert érdekelt a koedukáció, másodsor mert itt találtam trifurkációs gimnáziumot. Az intézet igazgatója, Eneruth Karola kisasszony kollégialis készséggel állott rendelkezésemre. Megismertetett az iskola szervezetével, bemutatta az iskola helyiségeit és engedélyt adott a hospitálásra. Neki köszönhetem, hogy valóban részt vehettem az iskola életében.

Az előkészítő tanfolyamon, akárcsak a mi elemi iskoláinkban, idegen nyelvet nem tanítanak. Az elméleti oktatás nem terjed túl a vallástan, írás, olvasás, számolás, földrajzi alapfogalmak körén. A gyakorlati tárgyak közül a kézimunka, illetőleg fiúk számára slójd, rajz és ének szerepelnek e tagozatban. A testgyakorlás, melyre a magasabb tagozatokban, mint látni fogjuk, oly kiváló figyelmet fordítanak, nincs a tantervben. — Heti óraszám 18. Egy-egy tanóra időtartama 45 perc.

A középső tagozat vagy reáliskola az iskola gerince. Alapvető idegen nyelv a német, melyet az I. osztályban kezdenek meg és folytatnak minden osztályban. Elméleti tárgyak I.—III.: vallástan, anyanyelv, történelem, földrajz, számtan, biológia. A IV. osztályban vezetik be a második modern nyelvet: az angolt. Ezenkívül matematikával, geometriával és fizikával bővül az elméleti tárgyak köre. Az V.-ben kémia, a VI. osztályban a harmadik modern nyelv, a francia kerül a tantervbe. — Amint látjuk, ez a tanterv egyenlő arányban öleli fel a reáliákat és humaniorákat, tehát általános körű műveltséget nyújt. Az egységes tantervű reáliskola után választhat a növendék reál-, latin vagy modernnyelvi gimnázium között. A leányok, mint láttuk, egy évvel később kerülnek a gimnáziumba, de cserébe megtanulnak főzni és egy évvel tovább gyakorolják a modern nyelveket, mint fiúpajtásaik. A reál- és latin gimnázium évtizedek óta működik és körülbelül a mi két régi középiskola-típusunkkal, a reáliskolával és a gimnáziummal vethető egybe. Nagy különbség, hogy a svéd reál-, valamint a latin gimnázium hároméves, és közös alapjuk az egységes tantervű reáliskola. A svéd reál-gimnázium, mely természetesen szintén a reáliákon épült, a heti 36 órából 17-et humanioráknak szentel. Megtartja a három modern nyelvet: a németet, a franciát és angolt. A szépirodalmi tárgyú olvasmányok mellett itt azonban nagyobb arányban érvényesülnek a reális tárgyú olvasmányok.

Kevés a különbség, ha csak a tantervet tekintjük, a két human gimnázium között, mert a latin gimnázium megtartja a modern nyelveket (a németet az I., az angolt és a franciát az I.—III. osztályban), a modernnyelvi gimnázium viszont — nem is csekély óraszámban (heti 5) — tanít latint mind a három osztályban. Annál nagyobb a különbség a tananyagban. A latin gimnázium klasszikus műveltséget nyújt és minden tárgy ezt

a célt szolgálja. A modern nyelvek is csak a latin segédeszközei. Az olvasmányok nagyrészt a klasszikus irodalomból merítik tárgyukat. A modernnyelvi gimnázium szintén humanisztikus műveltséget nyújt, de a modern kultúra alapján. A latin gimnázium párhuzamos osztályaiban görögöt vagy görögpótlót választhatnak a növendékek. A tagozódás csak a második osztályban kezdődik. A görögpótlósok a görög helyett a franciát és a matematikát tanulják nagyobb óraszámban.

A modernnyelvi gimnázium heti 5 latin órája nem arra való, hogy a növendékek megismerjék a latin irodalmat, hanem tisztán arra, hogy gyakorlati tudásra tegyenek szert; hogy megismerjék a germán és román nyelveknek a latinhoz való viszonyát s ezáltal modernnyelvi tanulmányaikat mélyítsék. Van azonban a latin tanításnak egy még praktikusabb célja is, amint az intézet igazgatónője kifejtette. A gyakorlat azt mutatja, hogy az egyetemi fakultások modernnyelvi szakcsoportjait, valamint a jogi fakultást is kiválóképpen a modernnyelvi gimnáziumból kikerült tanulók választják. Már pedig ezeken a fakultásokon szükségük van némi latin tudásra, egyszerűbb szövegek megértésére. Erről kíván gondoskodni már előre a svéd gimnázium.

Az iskolai szervezet kérdéseinél jobban érdekelt a tanítás módja. Érdekelt, hogy a svéd iskola milyen eredménnyel tanít egyszerre négy idegen nyelvet? Előre kell bocsátanom, hogy az eredményről már meggyőződtem, mielőtt az iskolába léptem volna. Rendszeresen hallgattam a modern filológiai előadásokat és lektori órákat és megállapítottam, hogy a hallgatók nagyon biztos nyelvi tudást hoznak magukkal az iskolából. Igaz, hogy nem olvasnak annyi szépirodalmi munkát, mint mi, sem a gimnáziumban, sem az egyetemen, de annál biztosabban kezelik a nyelvet és alaposan ismerik a grammatikát. Módszer tekintében nem tapasztaltam újat. A nyelvtanításban mindenütt a direkt módszer érvényesül. Azonban *a nyelvi órákon 17 gyermeknél több nem vehet részt*. A teljes létszám 30—32, de minden nyelvi, matematikai és háztartástani órán csoportonként 15—17-esével vesznek részt. Ez már egymagában is megmagyarázza a sikert. 17 gyermekkel lehet intenzíven dolgozni s arra is marad idő, hogy az új anyagot ott az órán be is gyakorolják. Erről több ízben meggyőződtem magam is. Különösen alsóbb osztályokban (reáliskola I—III.) láttam, hogy a memorizálásra szánt anyagot a gyermekek, a tanárnővel együtt tanulták be. Igen helyesnek találtam, hogy a gyermekek szavak helyett kész mondatokat tanulnak be, nem primitív öngyártotta mondatokat — ennek kezdőfokon szerintem nagyon másodrangú értéke van —, hanem az olvasmányból kiválasztott s egy bizonyos grammatikai tételre vonatkozó mondatokat. Természetes, hogy magasabb fokon már a tanulók maguk szerkesztenek mondatokat. A gimnáziumban, ahol a nyelvi leckék heti 18 órára terjednek, szintén nagy szükség van arra, hogy a növendékek a munka nagy részét az óra alatt végezzék el.

A tananyagra vonatkozólag azt a megfigyelést tettem, hogy az anyag megválasztásában a praktikus szempontok érvényesülnek. A nyelvtanítás főleg és elsősorban arra irányul, hogy a növendék az illető nyelvet gyakorlatilag elsajátítsa. Erre valók a nyelvtani és fogalmazási gyakorlatok, melyek minden egyes órában érvényesülnek. A másik cél, hogy a gyermek megismerje azt a nemzetet és országot is, melynek nyelvét tanulja, még pedig nemcsak az illető nemzet irodalmát, hanem földrajzát, történelmét, kultúráját is. A svéd gimnázium nem elégszik meg azzal, ha a gyermek betéve tudja az Iphigeniát, viszont sejtelve sincs arról, mi látható a drezdai múzeumban. Éppen azért az olvasmányok egyenlő arányban nyújtanak szépirodalmi és realismereteket. Megfigyeltem azt is, hogy az órák alatt jóval többet olvasnak, mint nálunk. A gimnázium I. osztályában pl. minden növendék négy-öt tankönyvvel rendelkezik. Ezt persze a mi szűkös gazdasági viszonyaink között nem lehet megvalósítani.

A gyakorlati tárgyak (rajz, kézimunka, háztartástan, testgyakorlás, ének) jelentőségét a svéd iskola kiválóan elismeri és nagy gondot fordít tanításukra. E tárgyak oktatásában szem előtt tartja a fiú- és leánygyermek különös képességeit. Ruhavarrás helyett inkább fa- és fémslődjöt tanulnak a fiúk. Különösen meglepett az a rendkívül komoly gondoskodás, melyet a leánynövendékek háztartási kiképzésére fordítanak. Amint említettem, egy egész évvel tovább járnak a leányok középiskolába, tisztán azért, hogy gyakorlatilag elsajátítsák a háztartás vezetését. Pedig az egy évvel megtoldott tanulmányi idő nem csekély anyagi áldozatba kerül. És a gyakorlat mégis azt mutatja, hogy megéri a reá fordított időt és pénzt. Svédország szociális és gazdasági viszonyainál fogva a középosztály asszonya csak kivételesen engedheti meg magának a cselédtartást. A cselédber átlag havi 120 pengő, emellett ellátása (külön szoba, élelem) legalább ugyanannyiba kerül. Ezért szükséges, hogy a leányok megtanulják a háztartási munkákat, s ami még fontosabb, az okos munkabeosztást, a tervszerű házvezetést. Hisz ezt a munkát maguk kénytelenek végezni később, akkor is, ha tudományos pályára lépnek! A VII. osztályos realisták éppen ezért csoportonként 15-ösével heti egy egész napot töltenek az iskola konyhájában. Az iskola ugyanis összeköttetésben van Uppsala háztartási iskolájával s annak pompásan felszerelt modern konyhájában tanulnak főzni a diáklányok.

Talán mondanom sem kell, hogy Svédországban hasonló nagy gondot fordítanak a testgyakorlásra is. Hiszen a svéd gimnasztika híre bejárta az egész világot. Uppsala legkedvesebb sétahelyén, a „Flustret“ elején emelkedik egy hatalmas emeletes palota: a tornacsarnok. A nap minden órájában jönnek-mennek a csoportok: egyetemi hallgatók, magánosok, középiskolások. Természetesen fürdő is van, hatalmas úszómedencével, és a tornaleckét fürdőssel fejezik be. A középiskolában heti

3 (fiúk 4) órát szánnak testgyakorlásra, illetve sportra, ba az idő arra alkalmas. Télen a tornatanár vezetésével tanulják, illetőleg gyakorolják a téli sportokat. Gyakran megtörténik, hogy korcsolyázásra vagy kirándulásra alkalmas szép napon az egész iskola kirándul tanulás helyett.

A tanárok és tanulók egymáshoz való viszonyában valami egészen szokatlan dolgot figyeltem meg. Mintha társaságbeli emberek beszélgettek volna egymással, ahol mind a két fél a legöntudatosabb udvariassággal viselkedik egymással szemben. Több ízben töltöttem egész napot az iskolában, de egyszer sem hallottam figyelmeztetést, rendutasítást. A gyermekek otthonról hozzák a fegyelmezettséget. Nem mintha a vidámságnak, gyermekes csínynek lehetősége ki volna zárva. De a több nemzedéken át beléjük nevelt udvariasság már a hatéves gyermekben is egészen meglepő öntudatossággal van meg. Ebben a tekintetben jóformán nincs is különbség a különböző társadalmi osztályokból kikerülő gyermekek között. És ez adja meg a svéd népnek azt a sajátos jellegét, amely csodálkozással tölti el az idegent. Ezért találkozik az ember magánházakban, üzletekben, hivatalokban és éttermekben, utcán vagy színházban szinte mindig ugyanazzal a fegyelmezett, másokat tisztelni tudó, udvarias svéddel. Fegyelmezés tekintetében a svéd iskolára kevés munka hárul. És talán éppen ezért a tanuló az iskolával szemben jóval szabadabb. Este 9—10 óra között az esti korzón a nagy diákok között ott sétálnak a kis iskolások: fiúk, lányok békés egyetértésben, vagy külön-külön.

Svédországban, mint ismeretes, a koedukáció nagy tiszteletnek örvend, de azért vannak ellenségei. Jellemző, hogy leginkább az ifjúság körében. Különösen a gimnázista fiúktól hallottam nem egyszer, mennyire szeretnének megszabadulni leánykollégáiktól. A koedukációnak legszebb eredményét abban láttam, hogy fiúk és leányok az iskolában, férfiak és nők az egyetemen és a közpályákon elsősorban az embert látják egymásban. Ezért élvezik Svédország asszonyai azt a kiváltságot, hogy önálló ember módjára egymaguk utazhatnak bármikor, megjelenhetnek társaságban, színházban vagy hangversenyen, éttermekben vagy szállodákban: soha sincsen kellemetlenségben részük.

Az elmúlt tavaszon egy súlyos kérdés foglalkoztatta Svédországot. A szocialista párt javasolta az előkészítő iskola eltörlését és a hatosztályú népiskola kötelezővé tételét. Csakhogy a hatosztályú népiskola nem egyenértékű az előkészítő iskolával és a reáliskola három alsó osztályával, tehát jelentékeny veszteséget jelentett volna az ifjúságnak. Még a tervbe vett, egy évvel megtoldott tanulmányi idő sem pótolta volna teljesen ezt a veszteséget s emellett jelentékeny anyagi áldozatba is került volna. Hónapokon át folyt a harc vezéreikkel, gyűléseken, míg végre az országgyűlés a svéd intelligencia megkönnyebbülésére elvetette a javaslatot.

(Debrecen.)

Ambrus Ilona.